

หลักอริยสัจ 4: การยุติความขัดแย้งทางการเมืองในประเทศอิหร่าน The Four Noble Truths: Ending the Political Conflict in Iran

¹พระมหาสถิตย์ สุทธิมน (ราชวงศ์), ²พระไกรสร สุ่มโน (กันมา),

³พระครูปริยัตติจันทบัณฑิต (สินนา)

¹Phramaha Sathit Sutemano (Ratchawong), ²Phra Kaison Sumano (Kunma),

³Phrakrupariyatticanthapandit (Sinna)

^{1,2}นักวิชาการอิสระ

³วิทยาลัยสงฆ์เลย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

^{1,2}Independent Scholar

³Loei Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

²Corresponding author, e-mail: rockhop8899@gmail.com

Received: February 23, 2026; Revised: March 16, 2026; Accepted: March 24, 2026

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์บริบทความขัดแย้งทางการเมืองในประเทศอิหร่านและนำเสนอแนวทางการประยุกต์ใช้หลักอริยสัจ 4 ในฐานะกรอบยุทธศาสตร์เพื่อคลี่คลายปัญหาที่ยังคงจากกิเลส 3 ประการ คือ โภคะ โทสะ และโมหะ เพื่อเป้าหมายในการสถาปนาสันติภาพยั่งยืนผ่านการปฏิรูปเชิงโครงสร้างและวัฒนธรรมทางการเมือง ผลการศึกษาพบว่าสภาวะ ทุกข์ (Dukkha) หรือวิกฤตการณ์ที่ปรากฏเป็นความตึงเครียดเชิงโครงสร้างภายใต้ระบอบสาธารณรัฐอิสลามหลังปี 1979 นั้นสะท้อนผ่านการผูกขาดอำนาจแบบศาสนาธิปไตย การจำกัดพื้นที่ทางความคิดเสรี การปราบปรามภาคประชาชน ตลอดจนความเสื่อมถอยทางเศรษฐกิจจากภาวะเงินเฟ้อและมาตรการคว่ำบาตรสากล ซึ่งมีสมุทัย (Samudaya) หรือมูลเหตุแห่งปัญหาอยู่ที่การขับเคลื่อนของอภิสัมมุต ได้แก่ โภคะ (การผูกขาดอำนาจและผลประโยชน์กลุ่มทุน) โทสะ (ความหวาดระแวงและวาทกรรมแบ่งขั้วที่นำไปสู่การใช้ความรุนแรง) และโมหะ (การยึดติดในชุดอุดมการณ์ที่แข็งตัวจนขาดการรับรู้ความจริงเชิงประจักษ์) การบรรลุนิโรธ (Nirodha) หรืออุดมคติแห่งความดับทุกข์ทางการเมือง จึงต้องมุ่งไปที่การสลัดต้นเหตุเชิงโครงสร้างผ่านการกระจายอำนาจ การสร้างสถาบันตรวจสอบที่โปร่งใส และการสร้างเสถียรภาพทางเศรษฐกิจเพื่อคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ โดยมี มรรค (Maggā) เป็นแนวทางปฏิบัติอันเป็นระบบผ่านมรรคมรรค 8 ในเชิงนโยบาย ได้แก่ การยอมรับข้อเท็จจริงทางสังคมและลดอคติด้วยข้อมูลอิสระ (สัมมาทิฐิ) การสร้างเจตจำนงปฏิรูปผ่านกระบวนการสันติ (สัมมาสังกัปปะ) การยุติวาทกรรมสร้างความเกลียดชังเพื่อเปิดพื้นที่สนทนาที่เคารพกัน (สัมมาวาจา) การยึดมั่นในหลักสิทธิมนุษยชนและยุติการปราบปราม (สัมมากัมมันตะ) การปฏิรูประบบเศรษฐกิจให้เป็นธรรมและปราศจากการคอร์รัปชัน (สัมมาอาชีวะ) การพัฒนากลไกตรวจสอบถ่วงดุลอย่างต่อเนื่อง (สัมมาวายามะ) การรับรู้และเยียวยาบาดแผลทางประวัติศาสตร์ของประชาชน (สัมมาสติ) และการกำหนดนโยบายความมั่นคงระยะยาวที่

มุ่งเน้นสันติภาพเชิงบวก (สัมมาสมาธิ) ซึ่งการบูรณาการกลไกทั้งหมดนี้จะเปลี่ยนผ่านจากการใช้กำลังอำนาจไปสู่กระบวนการธรรมาภิบาลที่สอดคล้องกับพลวัตของโลกสมัยใหม่

คำสำคัญ: อริยสัจ 4; ความขัดแย้งทางการเมือง; ประเทศอิหร่าน; การจัดการความขัดแย้ง; สันติภาพที่ยั่งยืน

Abstract

This academic article aims to analyze the complex landscape of political conflict in the Islamic Republic of Iran and proposes a transformative framework based on the Four Noble Truths (Catu-ariya-sacca). By integrating Buddhist perspectives with political critical theory, the study identifies that the current crisis is not merely a policy failure but a profound manifestation of Structural Suffering (Dukkha), evidenced by the persistent tension between theocratic authoritarianism and democratic aspirations, intensified by socio-economic hardships and international sanctions. The research elucidates that the Origin of Suffering (Samudaya) is deeply rooted in the Three Roots of Unwholesomeness (Akusala-mula), namely: Lobha (Greed for absolute power and vested interests), Dosa (Hatred manifesting as distrust and state-sponsored repression), and Moha (Delusion through rigid ideological dogmatism); consequently, the Cessation of Suffering (Nirodha) necessitates a transition beyond mere negative peace toward a holistic dissolution of structural violence and the establishment of transparent, accountable governance. To achieve sustainable peace, the study proposes the Noble Eightfold Path (Ariya-atthangika-magga) as a multidimensional policy roadmap, which includes fostering Right View (Samma-Ditthi) through information transparency, promoting Right Intention (Samma-Sankappa) via peaceful reform initiatives, and utilizing Right Speech (Samma-Vaca) to dismantle polarizing discourses. Furthermore, the application of Right Action (Samma-Kammanta) and Right Livelihood (Samma-Ajiva) for an equitable and corruption-free economy, Right Effort (Samma-Vayama) for continuous institutional checks and balances, Right Mindfulness (Samma-Sati) for historical healing of the populace, and Right Concentration (Samma-Samadhi) for long-term positive peace policies; ultimately, the integration of these mechanisms will facilitate a transition from power-based coercion to a governance process consistent with the dynamics of the modern globalized world.

Keywords: The Four Noble Truths; Political Conflict; Iran; Conflict Management; Sustainable Peace

บทนำ

ประเทศอิหร่านตั้งอยู่ในตะวันออกกลาง มีประวัติการปกครองแบบสาธารณรัฐอิสลามตั้งแต่การปฏิวัติอิสลามในปี 1979 ซึ่งเปลี่ยนระบบรัฐจากพระมหากษัตริย์มาเป็นระบบการปกครองโดยผู้นำศาสนาและศาสนิกชนอิสลาม ทำให้เกิดความตึงเครียดทางการเมืองในประเทศมากยิ่งขึ้นในช่วงหลายทศวรรษที่ผ่านมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงปลายปี ค.ศ. 2025 - ต้นปี 2026 มีการประท้วงครั้งใหญ่ที่สุดครั้งหนึ่งนับตั้งแต่ปี 2022-2023 เกิดขึ้นทั่วประเทศ ซึ่งสาเหตุเริ่มจากปัญหาเศรษฐกิจ เช่น เงินเฟ้อสูง

ราคาสินค้าและค่าครองชีพที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ก่อนที่จะขยายตัวเป็นการประท้วงเรียกร้องให้เปลี่ยนแปลงระบบการบริหารและสิทธิมนุษยชนในวงกว้าง ผู้ประท้วงเริ่มจากการชุมนุมของพ่อค้าในตลาดใหญ่ของเตหะรานก่อนที่จะลุกลามไปสู่ความไม่พอใจทางการเมืองในหลายเมืองทั่วประเทศ และรัฐบาลตอบโต้ด้วยการปราบปรามอย่างรุนแรงจนมีผู้เสียชีวิตและบาดเจ็บจำนวนมาก (Dunn, John P., [ออนไลน์], 20 กุมภาพันธ์ 2569) สภาวะความขัดแย้งที่ยังรากลึกนี้ได้กลายเป็นระเบิดเวลาที่รอการแก้ไขอย่างเร่งด่วน เนื่องจากไม่เพียงแต่ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงภายใน แต่ยังเป็นชนวนเหตุสำคัญที่อาจลุกลามสู่สงครามระดับภูมิภาคกับมหาอำนาจอย่างสหรัฐอเมริกาและพันธมิตร

ในขณะที่นักรัฐศาสตร์ทั่วไปมักวิเคราะห์ปัญหาอิหร่านผ่านเลนส์ของนโยบายสาธารณะหรือความล้มเหลวของสถาบันทางการเมือง (Abrahamian E., [ออนไลน์], 20 กุมภาพันธ์ 2569) บทความฉบับนี้มีข้อเสนอที่แตกต่างออกไปโดยมุ่งเน้นไปที่การวิเคราะห์ “ต้นตอ” ของปัญหาผ่านมุมมองพุทธศาสตร์ ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นมิได้เป็นเพียงปัญหาเชิงโครงสร้างเศรษฐกิจเท่านั้น แต่สะท้อนถึง “ความทุกข์ทางสังคม (Dukkha)” ในระดับลึกอันเกิดจากการถูกจำกัดสิทธิและความไม่ไว้วางใจที่ฝังรากลึกระหว่างรัฐกับประชาชน (Haberfeld, D., [ออนไลน์], 20 กุมภาพันธ์ 2569) เมื่อพิจารณาผ่านกลไกแห่ง “เหตุแห่งทุกข์ (Samudaya)” จะเห็นว่าปัญหาเกิดจากการยึดมั่นในอำนาจแบบรวมศูนย์และการติดกับดักอุดมการณ์ชั่วตรงข้ามที่ต่างฝ่ายต่างไม่ยอมลดทิวเข้าหากัน จนนำไปสู่การผลิตซ้ำความรุนแรงในสังคมอย่างไม่จบสิ้น อย่างไรก็ตาม การมองปัญหาผ่านกรอบ อริยสัจ 4 (ส.ม. 19/1081/367-368, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ยังชี้ให้เห็นถึงความห่วงใยในการดับทุกข์ทางการเมือง หรือ “สภาวะสันติภาพ (Nirodha)” ที่จะเป็นไปได้หากมีการเปิดพื้นที่ให้ประชาชนมีส่วนร่วมและเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ โดยมี “ทางสายกลางทางการเมือง (Maggā)” เป็นเข็มทิศสำคัญ ซึ่งหมายถึงการใช้สันติวิธี (Non-violence) ธรรมาภิบาล และการเจรจาที่ตั้งอยู่บนความจริงใจและโปร่งใส ดังนั้น การมองปัญหาอิหร่านผ่านกรอบอริยสัจ 4 จึงช่วยให้เห็นทั้งสภาพปัญหา สาเหตุ แนวทางดับปัญหา และเส้นทางสู่สันติภาพอย่างยั่งยืน

ดังนั้น การนำอริยสัจ 4 มาใช้ในการศึกษาความขัดแย้งทางการเมืองของอิหร่าน มีความสำคัญเชิงทฤษฎีและเชิงปฏิบัติ เพราะหลักพระพุทธศาสนานี้ให้กรอบคิดว่าทุกข์สามารถดับได้เมื่อเราเข้าใจสาเหตุและมีเส้นทาง (มรรค) ที่เหมาะสมในการลดเหตุแห่งทุกข์อย่างมีสติและไม่ใช้ความรุนแรงซึ่งสามารถนำไปสู่วิธีการแก้ปัญหาที่สันติและยั่งยืนมากกว่าการใช้กำลัง (พระครูโกวิทธรรมวาทิ (อุดรแสงแก้ว) และวิภาวรรณ ลิ้มไพบูลย์, 2567) อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัติ การประยุกต์อริยสัจ 4 กับการเมืองอิหร่านอาจเผชิญข้อจำกัด เช่น อุดมการณ์ทางศาสนาและโครงสร้างอำนาจที่ต้านการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้าง รวมทั้งแรงกดดันภายนอกในระดับนานาชาติที่ซับซ้อนกว่าปัญหาทางจิตใจเพียงอย่างเดียว (SPACEBAR, [ออนไลน์], 20 กุมภาพันธ์ 2569) จึงเป็นเรื่องที่ต้องมีวิจารณ์ญาณในระดับสังคมวิทยาและการเมืองควบคู่ไปด้วย (อุทัย ภูคดหิน และคณะ, 2565)

จากความสำคัญของปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองในประเทศอิหร่าน ผู้เขียนจึงสนใจทำการศึกษา หลักอริยสัจ 4: การยุติความขัดแย้งทางการเมืองในประเทศอิหร่าน ซึ่งผลจากการเขียนครั้งนี้ช่วยให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อประชาชนและหน่วยงานรัฐ/เอกชนในการนำผลการศึกษานี้ไปปรับใช้เป็นแนวปฏิบัติในการคลี่คลายความขัดแย้งทุกระดับ ตั้งแต่ชุมชนท้องถิ่นไปจนถึงระดับชาติอย่างยั่งยืน

ความหมายและองค์ประกอบอริยสัจ 4

อริยสัจ 4 หมายถึง “สัจธรรมอันสูงสุด 4 ประการ” ที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสรู้และเผยแผ่แก่เวไนยสัตว์ ถือเป็นแก่นคำสอนสำคัญของพระพุทธศาสนา อธิบายกระบวนการของชีวิตอย่างเป็นลำดับ ตั้งแต่การทำความเข้าใจความทุกข์ เหตุปัจจัยที่ก่อให้เกิดทุกข์ ภาวะที่ความทุกข์ดับสิ้น และแนวทางปฏิบัติเพื่อไปสู่ความดับทุกข์ ประกอบด้วย 1) ทุกข์ สภาพความเป็นจริงของความไม่สบายกายใจ 2) สมุทัย เหตุที่ทำให้ทุกข์เกิดขึ้น 3) นิโรธ ภาวะที่ทุกข์สิ้นไป 4) มรรค แนวทางปฏิบัติเพื่อให้ถึงความดับทุกข์ (ที.สี. 9/393/164, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ซึ่งสอดคล้องกับนักวิชาการด้านพระพุทธศาสนาได้ให้ความหมายต่อไปนี้

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) (2559) อธิบายว่า อริยสัจ 4 คือ หลักสัจธรรม 4 ประการที่เมื่อบุคคลเข้าถึงแล้วย่อมก้าวสู่ความเป็นอริยะ เพราะเป็นความจริงที่เปิดเผยกระบวนการของทุกข์และการพ้นทุกข์อย่างเป็นระบบ ได้แก่ 1) ทุกข์ (Dukkha) หมายถึง สภาวะที่ถูกบีบคั้น ทนอยู่ได้ยาก และไม่อาจให้ความอึดเอื้ออย่างแท้จริง 2) สมุทัย (Samudaya) คือ ปัจจัยหรือเหตุที่ก่อให้เกิดทุกข์ 3) นิโรธ (Nirodha) คือ ภาวะแห่งความดับสิ้นของทุกข์ อันเป็นความสงบ โปร่งเบา และเป็นอิสระ ซึ่งเรียกว่า นิพพาน 4) มรรค (Maggā) คือ แนวทางดำเนินชีวิตเพื่อไปสู่ความดับทุกข์ ได้แก่ ทางสายกลางที่ประกอบด้วยองค์ธรรม 8 ประการ

หลักอริยสัจ 4 จึงมุ่งให้ผู้ปฏิบัติรู้เท่าทันความทุกข์ เข้าใจเหตุแห่งทุกข์อย่างถูกต้อง และดำเนินตามมรรคมืองค์แปด เพื่อบรรลुความสงบและเสรีภาพทางจิตใจในที่สุด

พระครูสารกิจประยุต (2560: 257) กล่าวว่า อริยสัจ 4 คือ หลักธรรมที่ใช้วิเคราะห์และแก้ไขปัญหาดังกล่าวอย่างตรงจุด โดยเริ่มจากการรู้จัก “ทุกข์” หรือปัญหาที่ทนได้ยาก ต่อมาหา “สมุทัย” คือ สาเหตุของทุกข์ซึ่งมาจากต้นเหตุ จากนั้นปฏิบัติตาม “มรรค” หรือแนวทางแก้ไขที่ถูกต้อง (มรรค 8 ประการ) จนถึง “นิโรธ” คือ การดับทุกข์อย่างสิ้นเชิง หลักดังกล่าวสามารถประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ เช่น การวิเคราะห์สาเหตุของอาการป่วยและแก้ไขด้วยวิธีที่เหมาะสม จนปัญหาสิ้นไป อริยสัจ 4 จึงเป็นความจริงอันประเสริฐที่นำมนุษย์ไปสู่ความพ้นทุกข์ได้

โดยสรุป อริยสัจ 4 เป็นกรอบคิดที่ช่วยจัดการปัญหาทั้งในระดับบุคคลและสังคม ทำให้เกิดความตื่นรู้ต่อสภาพทุกข์ที่แท้จริง เข้าใจต้นตอของปัญหาอย่างลึกซึ้ง และกำหนดเป้าหมายเพื่อความหลุดพ้นผ่านการดำเนินตามแนวทางที่ถูกต้อง หลักนี้ส่งเสริมการแก้ไขปัญหอย่างมีสติ รอบคอบ และมีเหตุผล ช่วยบรรเทาความทุกข์ส่วนตนและลดความขัดแย้งในสังคมได้อย่างเป็นรูปธรรม โดยอาศัยการพิจารณาปัญหาอย่างเป็นระบบ ค้นหาเหตุปัจจัย และเลือกแนวปฏิบัติตามทางสายกลางหรือมรรคมืองค์ 8 อันเป็นวิถีที่นำไปสู่ผลลัพธ์ที่มั่นคงและยั่งยืน

ความหมายความขัดแย้ง

ความขัดแย้ง (Conflict) เป็นปรากฏการณ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นเมื่อบุคคลหรือกลุ่มมีแนวคิด ทศนะ หรือผลประโยชน์ที่ไม่สอดคล้องกัน จนนำไปสู่สภาวะความตึงเครียดในความสัมพันธ์ Robbins และ Judge (2013) อธิบายว่าความขัดแย้งเป็นกระบวนการที่เริ่มต้นจากการรับรู้ว่ามีอีกฝ่ายหนึ่งได้สร้างผลกระทบเชิงลบหรือขัดขวางความต้องการของตน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Katz และ Kahn (1978) ที่มองว่าความขัดแย้ง คือ ปฏิสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ฝ่ายหนึ่งพยายามบีบบังคับหรือป้องกันผลประโยชน์ ในขณะที่อีกฝ่ายหนึ่งแสดงพฤติกรรมต่อต้าน นอกจากนี้ Thomas (2006) ยังชี้ให้เห็นว่าความขัดแย้งมักปรากฏชัดในกระบวนการตัดสินใจระดับองค์กร โดยเฉพาะเมื่อมีความเห็นต่างในด้านการจัดสรรทรัพยากร

และกลยุทธ์ ซึ่งหากขาดการบริหารจัดการที่เหมาะสม ความกังวลเหล่านี้จะพัฒนาไปสู่ความรุนแรงในที่สุด

ในทางพุทธศาสตร์ ความขัดแย้งสามารถวิเคราะห์ได้เป็นสองมิติหลัก มิติแรก คือ มิติเชิงธรรมะ ซึ่งหมายถึงภาวะที่บุคคลหรือกลุ่มบุคคลมีความต้องการ ความคิดเห็น แนวปฏิบัติ ค่านิยม หรือโครงสร้างทางสังคมที่ไม่สอดคล้องกันจนเกิดความไม่ลงรอยกัน ทั้งนี้ ความขัดแย้งในมิติทางธรรมสามารถตีความได้หลายแง่มุม ขึ้นอยู่กับบริบทและระดับของปัญหาที่พิจารณา กล่าวคือความบาดหมาง (ภณฺทน) (อง.ติก. 20/125/371-372 (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) การทะเลาะ (กลห) การแก่งแย่ง (วิคฺคห) การวิวาท (วิวาท) การมุ่งร้ายกัน (เมธคา) การถกเถียงกัน (โวหาร) (ขุ.ม. 29/97/297-304, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) มิติที่สองคือ มิติเชิงวินัย หรือ “อธิกรณ” ซึ่งหมายถึงข้อพิพาทหรือเรื่องราวที่เกิดขึ้นในหมู่คณะซึ่งจำเป็นต้องได้รับการจัดการตามระเบียบแบบแผนเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อย (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2538: 362-363) การจำแนกดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า พุทธศาสนามองความขัดแย้งทั้งในฐานะปัญหาระดับปัจเจกและปัญหาเชิงโครงสร้างสังคมที่ต้องมีกระบวนการแก้ไขที่ชัดเจน

โดยสรุป ความขัดแย้งคือสภาวะที่เกิดจากความไม่ลงตัวของเป้าหมายและความศรัทธา โดยมีปัจจัยหลักต้นสำคัญคือความทะยานอยาก (ตัณหา) และความยึดมั่นถือมั่นในตัวตน (อุปาทาน) เมื่อการยึดถือประโยชน์ส่วนตน หรือกลุ่มตนเป็นที่ตั้งปะทะกับความต้องการของผู้อื่น บรรยากาศแห่งความไม่ไว้วางใจจึงเกิดขึ้น หากมองผ่านเลนส์บูรณาการความขัดแย้งจึงไม่ใช่เพียงเรื่องของการบริหารนโยบายที่ผิดพลาด แต่เป็นเรื่องของการขาดความเข้าใจในสภาวะความเชื่อมโยงกันของสังคม การเข้าใจถึงรากเหง้าทั้งในเชิงพฤติกรรมศาสตร์และพุทธศาสตร์จึงเป็นเงื่อนไขจำเป็นในการเปลี่ยนความขัดแย้งให้กลายเป็นโอกาสในการสร้างสันติภาพที่ยั่งยืน

สาเหตุความขัดแย้ง

ความขัดแย้งเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นได้ตามธรรมชาติ เมื่อบุคคลหรือกลุ่มมีเป้าหมายและผลประโยชน์แตกต่างกัน ความแตกต่างดังกล่าวอาจพัฒนาเป็นความตึงเครียดหรือข้อพิพาทได้ โดยทั่วไปความขัดแย้งเกิดขึ้นเมื่อฝ่ายหนึ่งรับรู้ว่าอีกฝ่ายกระทำการที่ส่งผลกระทบเชิงลบหรือไม่เป็นธรรมต่อกัน ซึ่งอาจขยายตัวจนกลายเป็นปัญหาในระดับโครงสร้างหรือสังคมในวงกว้าง

ตามหลักพระพุทธศาสนา รากเหง้าของความขัดแย้งเกิดจาก “ตัณหา” หรือความทะยานอยาก ความใคร่ในสิ่งเสพและความต้องการที่จะเสวยอารมณ์อันน่าพอใจ ซึ่งเป็นความมุ่งหมายเพื่อบำรุงบำเรอตนเอง นอกจากนี้ยังกล่าวถึง “ฉันทะ” ในฐานะความต้องการด้านคุณภาพชีวิต (พระเทพเวที (ป.อ. ปยุตฺโต), 2532: 494) อย่างไรก็ตาม เมื่อความต้องการเหล่านี้ถูกครอบงำด้วยกิเลส ก็อาจกลายเป็นปัจจัยที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งและนำมาซึ่งผลเสียทั้งต่อตนเองและส่วนรวม ทั้งนี้ พระพุทธศาสนามองว่าเมื่อความขัดแย้งอุบัติขึ้นแล้ว ย่อมกระทบต่อความสงบสุขและความร่มเย็นของสังคมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

พระมหาพรหมชา ฐมฺมหาโส (2548: 3-11) วิเคราะห์ว่า ต้นเหตุของความขัดแย้งสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 กลุ่มใหญ่ คือ ปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก โดยปัจจัยภายในหมายถึง “ปปัญจธรรม” อันประกอบด้วย ตัณหา ทิฏฐิ และมานะ (ขุ.ม. (บาลี) 29/74/157, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ซึ่งเป็นแรงขับเคลื่อนภายในจิตใจที่ผลักดันให้เกิดความขัดแย้งทั้งในระดับบุคคลและระดับหมู่คณะ

ส่วนปัจจัยภายนอก ได้แก่ ความแตกต่างด้านข้อมูลหรือข้อเท็จจริง ความไม่ลงรอยกันด้านผลประโยชน์ ความต้องการที่หลากหลาย ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่ม ตลอดจนประเด็นทางชาติพันธุ์ นอกจากนี้ พระไตรปิฎกและคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนายังบันทึกกรณีความขัดแย้งในหลายมิติ ทั้งด้านชนชั้น

โครงสร้างสังคม และอำนาจ พร้อมทั้งแสดงแนวทางระดับข้อพิพาทที่พระพุทธเจ้าทรงประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของแต่ละสถานการณ์

โดยสรุป ความขัดแย้งสามารถเกิดขึ้นได้ทั้งในระดับปัจเจกและระดับสังคม ซึ่งมักมีที่มาจากความแตกต่างด้านผลประโยชน์ ค่านิยม หรือการช่วงชิงอำนาจ โดยเฉพาะในบริบททางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง หากขาดกระบวนการจัดการที่เหมาะสม ความขัดแย้งเหล่านี้อาจขยายตัวกลายเป็นการเผชิญหน้า ความรุนแรง หรือความไร้เสถียรภาพของสังคมในวงกว้าง

ภูมิหลังของความขัดแย้งทางการเมืองในประเทศอิหร่าน

ความขัดแย้งทางการเมืองในสาธารณรัฐอิสลามอิหร่านมีจุดเริ่มต้นสำคัญจากการปฏิวัติปี 1979 ซึ่งเป็นการเปลี่ยนผ่านระบอบการปกครองจากราชานิยมไปสู่ระบอบสาธารณรัฐภายใต้การนำของผู้นำสูงสุดทางศาสนา (Supreme Leader) โดยโครงสร้างอำนาจที่รวมศูนย์และกลไกการคัดกรองผู้สมัครรับเลือกตั้งโดยคณะผู้พิทักษ์รัฐธรรมนูญ (Guardian Council) กลายเป็นปัจจัยหลักที่จำกัดพื้นที่ทางการเมืองของกลุ่มปฏิรูปและภาคประชาชนที่เรียกร้องสิทธิเสรีภาพ (SECNIA, [ออนไลน์], 20 กุมภาพันธ์ 2569) อีกทั้งสถานะความตึงเครียดนี้ไม่ได้จำกัดอยู่เพียงแค่การปะทะทางอุดมการณ์ แต่ยังครอบคลุมถึงมิติด้านเชื้อชาติและศาสนาผ่านการกลั่นแกล้งของชนกลุ่มน้อย เช่น ชาวเคิร์ดและชาวอาหรับ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงรอยร้าวเชิงโครงสร้างที่ยังรากลึกในสังคมอิหร่านมาอย่างยาวนาน (Bradost S., [ออนไลน์], 20 กุมภาพันธ์ 2569) จนกระทั่งวิกฤตการณ์ได้ทวีความรุนแรงถึงขีดสุดในช่วงปี 2025–2026 เมื่อปัญหาเศรษฐกิจเรื้อรัง ทั้งภาวะเงินเฟ้อรุนแรงและค่าครองชีพที่พุ่งสูง กลายเป็นชนวนเหตุให้เกิดการประท้วงครั้งใหญ่ที่สุดนับตั้งแต่การปฏิวัติ โดยข้อเรียกร้องของประชาชนได้ขยายตัวจากการแก้ปัญหปากท้องไปสู่การทำลายโครงสร้างอำนาจรัฐอย่างถอนรากถอนโคน ในขณะที่การตอบโต้ของรัฐบาลด้วยการปราบปรามอย่างรุนแรงและการจำกัดการสื่อสารผ่านอินเทอร์เน็ตกลับยิ่งโหมกระแสความไม่พอใจให้แก่ขยายออกไปในวงกว้าง (สยามรัฐ, [ออนไลน์], 20 กุมภาพันธ์ 2569) ซึ่งความซับซ้อนของปัญหาอิหร่านยังถูกซ้ำเติมด้วยปัจจัยภายนอก โดยเฉพาะมาตรการคว่ำบาตรทางเศรษฐกิจและข้อพิพาทด้านนิวเคลียร์กับสหรัฐอเมริกาและชาติตะวันตก (SECNIA, [ออนไลน์], 20 กุมภาพันธ์ 2569) ปัจจัยเหล่านี้ไม่เพียงแต่ทำให้เศรษฐกิจหยุดชะงัก แต่ยังถูกใช้เป็นเครื่องมือทางการเมืองที่ทำให้ความขัดแย้งภายในประเทศและการเผชิญหน้าในระดับสากลรื้อยัดเข้าด้วยกันอย่างแยกไม่ออก โดยสรุปแล้วความขัดแย้งในอิหร่านจึงไม่ใช่เพียงการต่อสู้ทางการเมืองในเชิงนโยบาย แต่คือการปะทะกันระหว่างระบอบอำนาจนิยมทางศาสนาที่พยายามรักษาเสถียรภาพกับกระแสการเปลี่ยนแปลงที่ขับเคลื่อนด้วยความทุกข์ยากเชิงประจักษ์ของประชาชน

หลักอริยสัจ 4: บริบทความขัดแย้งทางการเมืองในประเทศอิหร่าน

หลักอริยสัจ 4 มิได้เป็นเพียงหลักธรรมเพื่อการดับทุกข์ส่วนบุคคล แต่เป็นกระบวนการวิเคราะห์ปัญหาและทางออกเชิงระบบที่ประกอบด้วย ทุกข์ สมุทัย นิโรธ และมรรค (ส.ม. 19/1083/367-368, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) เมื่อนำมาประยุกต์ใช้กับวิกฤตการณ์ในอิหร่านสมัยใหม่ จะช่วยให้เห็นสถานะปัญหาที่ซับซ้อนมากกว่าเพียงมิติมหภาค แต่ลึกลงไปถึงรากเหง้าเชิงโครงสร้างและวัฒนธรรมอำนาจ (พระมหาสุทนต์ จิตตปญโญ, 2566) ดังนี้

1. ทุกข์ (สถานะปัญหา) คือ ความบีบคั้นเชิงโครงสร้าง ในบริบทความขัดแย้งของอิหร่าน “ทุกข์” สะท้อนผ่านภาวะความบีบคั้นเชิงโครงสร้างที่ฝังรากลึกในระบอบสาธารณรัฐอิสลามหลังปี 1979 ซึ่งเป็นระบบที่รวมศูนย์อำนาจไว้ที่ผู้นำสูงสุด (Supreme Leader) อันนำไปสู่ความตึงเครียดทางการเมือง

ระหว่างระบอบศาสนาอิสลามและข้อเรียกร้องประชาธิปไตย (Abrahamian E., [ออนไลน์], 20 กุมภาพันธ์ 2569); Schirazi A., [ออนไลน์], 20 กุมภาพันธ์ 2569) นอกจากนี้ ความทุกข์ดังกล่าวยังปรากฏชัดในรูปของการจำกัดสิทธิเสรีภาพพลเมืองและการปราบปรามผู้เห็นต่างอย่างรุนแรง (Human Rights Watch, [ออนไลน์], 20 กุมภาพันธ์ 2569) ตลอดจนวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจที่ได้รับผลกระทบจากมาตรการคว่ำบาตรระหว่างประเทศและความล้มเหลวในการบริหารจัดการภายในที่ก่อให้เกิดภาวะเงินเฟ้อรุนแรงซึ่งบั่นทอนคุณภาพชีวิตของประชาชนในวงกว้างและสร้างความเปราะบางให้แก่เสถียรภาพของรัฐในระดับมหภาค (BBC, [ออนไลน์], 20 กุมภาพันธ์ 2569; Iran Insight, [ออนไลน์], 20 กุมภาพันธ์ 2569)

2. สมุทัย (สาเหตุแห่งปัญหา) คือ อุกุศลมูลทางการเมือง รากเหง้าหรือ “สมุทัย” ของปัญหาการเมืองอิหร่านสามารถอธิบายได้ด้วยการทำงานของกิเลส 3 ประการหรืออุกุศลมูลที่ขับเคลื่อนตัวแสดงทางการเมือง (พ. อิติ. 25/228/198, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) โดยเริ่มจาก โลภะ หรือความทะยานอยากในอำนาจเพื่อรักษาผลประโยชน์และสถานะของกลุ่มตนโดยไม่ยอมสูญเสียอิทธิพล (Amnesty International, [ออนไลน์], 20 กุมภาพันธ์ 2569) ผสานกับ โทสะ หรือความขัดเคืองที่ก่อให้เกิดความไม่ไว้วางใจระหว่างรัฐและประชาชน จนนำไปสู่การผลิตซ้ำวาทกรรมแบ่งแยก “เรา-เขา” และการใช้ความรุนแรงตอบโต้ในทุกระดับ (สยามรัฐ, [ออนไลน์], 20 กุมภาพันธ์ 2569; สำนักข่าวอินโฟเควสท์, [ออนไลน์], 20 กุมภาพันธ์ 2569) และท้ายที่สุด คือ โมหะ หรือความหลงผิดในอุดมการณ์ที่แข็งตัว ซึ่งปิดกั้นการรับฟังความเห็นต่างและทำให้ผู้มีอำนาจไม่เท่าทันต่อพลวัตความเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นจริง (Zaccara, L., [ออนไลน์], 20 กุมภาพันธ์ 2569) กิเลสทั้งสามนี้จึงร้อยรัดกันจนกลายเป็นวงจรความขัดแย้งที่ยากจะคลี่คลาย

3. นิโรธ (เป้าหมาย) คือ สันติภาพที่ปราศจากการกดขี่ เป้าหมายในการแก้ไขหรือ “นิโรธ” ในทางการเมืองอิหร่านไม่ใช่เพียงความสงบที่เกิดจากการสยบการประท้วงด้วยกำลัง แต่คือสภาวะสันติภาพที่มุ่งดับเหตุแห่งทุกข์เชิงโครงสร้างอย่างแท้จริง สภาวะนี้ครอบคลุมตั้งแต่การคลี่คลายการผูกขาดอำนาจเพื่อสร้างกลไกตรวจสอบที่โปร่งใส (Abrahamian E., [ออนไลน์], 20 กุมภาพันธ์ 2569) การเปลี่ยนวัฒนธรรมแห่งความหวาดระแวงไปสู่พื้นที่การสนทนาที่ปลอดภัยและเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ตลอดจนการแก้ไขความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคมเพื่อคืนความมั่นคงในชีวิตประจำวันให้แก่พลเมือง (Human Rights Watch, [ออนไลน์], 20 กุมภาพันธ์ 2569; Speakman Cordall, S., [ออนไลน์], 20 กุมภาพันธ์ 2569) ซึ่งหากปราศจากการดับเหตุที่ต้นตอเช่นนี้ ความสงบใดๆ ที่เกิดขึ้นก็เป็นเพียงสภาวะชั่วคราวที่ไม่สามารถนำไปสู่สันติภาพเชิงบวกอย่างยั่งยืนได้

4. มรรค (แนวทางแก้ไข) คือ แนวทางคลี่คลายความขัดแย้งอย่างสันติผ่านการปฏิรูปเชิงโครงสร้างควบคู่กับการปรับวัฒนธรรมทางการเมือง มิใช่เพียงการเรียกร้องศีลธรรมส่วนบุคคล แต่เป็นกระบวนการเปลี่ยนผ่านที่มุ่งลดความรุนแรงเชิงโครงสร้างและสร้างธรรมาภิบาลอย่างแท้จริง (Unfiltered, I., [ออนไลน์], 20 กุมภาพันธ์ 2569; Alfoneh, A., [ออนไลน์], 20 กุมภาพันธ์ 2569; Analysis, B., [ออนไลน์], 20 กุมภาพันธ์ 2569; Hans Gunter Brauch, [ออนไลน์], 20 กุมภาพันธ์ 2569) โดยสามารถประยุกต์ผ่าน มรรคมืองค์ 8 ได้แก่ (1) สัมมาทิฐิ ส่งเสริมความโปร่งใสและการยอมรับข้อเท็จจริงเพื่อลดอคติทางการเมือง (2) สัมมาสังกัปปะ สร้างเจตจำนงปฏิรูปโดยสันติและเน้นการเจรจา (3) สัมมาวาจา ยุติวาทกรรมแบ่งขั้วและสื่อสารอย่างเคารพกัน (4) สัมมากัมมันตะ เคารพสิทธิมนุษยชนและยุติการปราบปรามเกินสมควร (5) สัมมาอาชีวะ ปฏิรูปเศรษฐกิจให้โปร่งใสและเป็นธรรม (6) สัมมาวายามะ ผลักดันการปฏิรูปกฎหมายและกลไกตรวจสอบอย่างต่อเนื่อง (7) สัมมาสติ ตระหนักถึงบาดแผลทางสังคมและเปิดพื้นที่เยียวยา และ (8) สัมมาสมาธิ กำหนดนโยบายระยะยาว

เพื่อเสถียรภาพและสันติภาพเชิงโครงสร้าง (ที่.ส. 9/393/164, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) อย่างไรก็ตาม การประยุกต์มรรคมีองค์ 8 ในบริบทอิหร่านย่อมเผชิญข้อจำกัดจากโครงสร้างอำนาจ ศาสนา การเมือง และแรงกดดันทางภูมิรัฐศาสตร์ ดังนั้น “มรรค” ในที่นี้จึงหมายถึงการปฏิบัติทั้งเชิงสถาบันและวัฒนธรรมควบคู่กัน เพื่อมุ่งสู่สันติภาพเชิงบวกอย่างยั่งยืน

บทสรุป การวิเคราะห์อิหร่านผ่านอริยสัจ 4 ชี้ให้เห็นว่า ความขัดแย้งมิได้เกิดขึ้นอย่างลอยๆ แต่มีรากเหง้ามาจากสภาวะจิตใจเชิงอำนาจที่ส่งผลต่อโครงสร้างสังคม การแก้ไขจึงต้องดำเนินควบคู่กัน ทั้งการปฏิรูปสถาบันและการเปลี่ยนวัฒนธรรมทางการเมือง เพื่อเปลี่ยนจาก “วงจรแห่งการปราบปราม” ไปสู่ “พื้นที่แห่งสันติภาพเชิงบวก” ที่ยั่งยืน

สรุป

การวิเคราะห์ความขัดแย้งทางการเมืองในอิหร่านผ่านกรอบ อริยสัจ 4 ชี้ให้เห็นว่าหัวใจสำคัญของปัญหาไม่ใช่เพียงการปะทะกันทางนโยบาย แต่เป็นผลพวงจาก ทุกข์เชิงโครงสร้าง ที่สั่งสมมานับตั้งแต่การปฏิวัติปี 1979 ซึ่งสะท้อนผ่านความตึงเครียดระหว่างระบอบศาสนาอิสลามกับความต้องการประชาธิปไตย การปราบปรามสิทธิเสรีภาพ และวิกฤตเศรษฐกิจที่บีบคั้น โดยมี สมุทัย หรือรากเหง้าของปัญหาอยู่ที่กิเลส 3 ตระกูล ได้แก่ โลภะ (การยึดติดอำนาจและผลประโยชน์กลุ่ม) โทสะ (ความไม่ไว้วางใจและการผลิตซ้ำวาทกรรมแบ่งฝ่าย) และ โมหะ (การหลงติดในอุดมการณ์ที่แข็งตัวจนปิดกั้นความเห็นต่าง) ซึ่งปัจจัยเหล่านี้ล้วนเป็นตัวหล่อเลี้ยงให้ความขัดแย้งดำรงอยู่อย่างต่อเนื่อง ด้วยเหตุนี้ แนวทางการบรรลุนิโรธ หรือสภาวะสันติภาพที่แท้จริงในบริบทนี้ จึงต้องมุ่งไปที่การดับเหตุแห่งทุกข์ในระดับโครงสร้างผ่านการคลี่คลายการผูกขาดอำนาจและสร้างกลไกตรวจสอบที่โปร่งใสเพื่อคืนความเชื่อมั่นให้แก่ประชาชน โดยมี มรรค เป็นเข็มทิศในการเปลี่ยนผ่านผ่านการประยุกต์ใช้มรรคมีองค์ 8 ในเชิงนโยบาย อาทิ การใช้สัมมาวาจาเพื่อยุติวาทกรรมสร้างความเกลียดชัง และสัมมากัมมันตะในการเคารพสิทธิมนุษยชนและสันติวิธี ซึ่งกระบวนการดังกล่าวจะนำไปสู่การเยียวยาบาดแผลทางสังคมและการสร้างธรรมาภิบาลที่ยั่งยืนมากกว่าการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าด้วยการใช้กำลัง

องค์ความรู้ที่ได้

จากการศึกษาพบว่า การประยุกต์ใช้หลักอริยสัจ 4 เป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์และแก้ไขความขัดแย้งทางการเมืองในอิหร่าน ช่วยให้เห็นความเชื่อมโยงระหว่าง “รากเหง้าทางจิตวิทยา” และ “โครงสร้างทางรัฐศาสตร์” อย่างเป็นระบบ โดยเริ่มจากการระบุ ทุกข์ หรือสภาวะปัญหาที่ปรากฏชัดในรูปของความตึงเครียดเชิงโครงสร้างภายใต้ระบอบศาสนาอิสลามหลังปี 1979 ซึ่งครอบคลุมทั้งการจำกัดเสรีภาพพลเมือง การปราบปรามทางการเมือง และวิกฤตเศรษฐกิจจากภาวะเงินเฟ้อรุนแรงและการคว่ำบาตร โดยมี สมุทัย หรือเหตุแห่งทุกข์ที่ยังรากมาจากอกุศลมูล 3 ประการ ได้แก่ โลภะ (ความยึดติดในอำนาจและผลประโยชน์กลุ่ม) โทสะ (ความหวาดระแวงและการใช้วาทกรรมแบ่งแยกที่นำไปสู่การปราบปราม) และ โมหะ (การหลงติดในอุดมการณ์ที่แข็งตัวจนขาดการรับรู้ความจริงทางสังคม) ซึ่งสภาวะดังกล่าวได้นำไปสู่แนวทางการบรรลุนิโรธ หรือเป้าหมายในการดับทุกข์ที่มีใช้เพียงการหยุดยั้งการประท้วงชั่วคราว แต่คือการเปลี่ยนผ่านสู่สภาวะที่ปราศจากการผูกขาดอำนาจและการยุติวัฒนธรรมแห่งความกลัวเพื่อสร้างความมั่นคงในชีวิตประจำวันให้แก่พลเมืองอย่างแท้จริง โดยมี มรรค หรือหนทางปฏิบัติเป็นเข็มทิศในการปฏิรูปผ่านมรรคมีองค์ 8 ที่แปรสภาพเป็นนโยบายสาธารณะและธรรมาภิบาล อาทิ การสร้างความโปร่งใสและยอมรับข้อเท็จจริง (สัมมาทิฐิ) การสร้างเจตจำนงปฏิบัติโดยสันติและ

เน้นการเจรจา (สัมมาสังกัปปะ) การยุติวาทกรรมสร้างความเกลียดชัง (สัมมาวาจา) การเคารพสิทธิมนุษยชน (สัมมากัมมันตะ) และการกระจายโอกาสทางเศรษฐกิจอย่างเป็นธรรม (สัมมาอาชีวะ) ซึ่งกระบวนการเหล่านี้เมื่อดำเนินควบคู่กับการสร้างกลไกตรวจสอบถ่วงดุล (สัมมาวายามะ) การเยียวยาบาดแผลทางสังคม (สัมมาสติ) และการกำหนดนโยบายสันติภาพระยะยาว (สัมมาสมาธิ) จะกลายเป็นเครื่องมือสำคัญในการเปลี่ยน “วงจรแห่งความขัดแย้ง” ให้กลายเป็น “เสถียรภาพที่ยั่งยืน” ในระดับมหภาค ดังแผนภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 1 แนวทางการประยุกต์ใช้หลักอริยสัจ 4 ในการเจรจายุติความขัดแย้งทางการเมืองในประเทศไทย
ที่มา: (สิริวัฒน์ ไตรบุตรและคณะ, (2567), วารสารบรรณการศึกษาศาสตร์และมนุษยสังคมศาสตร์, 5(3): 627)

เอกสารอ้างอิง

- พระครูโกวิทธรรมวาทิ (อุดร แสงแก้ว) และวิภาวรรณ ลิ้มปี่ไพบูลย์. (2567). จริยศาสตร์เหนือความขัดแย้งในสังคมยุคใหม่. *วารสาร มจร ตรีภูมิจัยปริทรรศน์*, 7(2): 475-489.
- พระครูสารกิจประยุต. (2560). การประยุกต์ใช้หลักอริยสัจ 4 ในการแก้ไขปัญหาชีวิต. *ธรรมทรรศน์*, 17(2): 257-267.
- พระมหาสุทิตล จิตตปญโญ (ญานอก). (2566). หลักอริยสัจ 4 กับการแก้ไขวิกฤตการณ์ความขัดแย้งระหว่างประเทศ. *Journal of Modern Learning Development*, 8(5): 399-410.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สยามรัฐ. *สื่อบ้างประเทศ : เปิดปมประท้วง “อิหร่าน 2026” วิกฤตปากท้อง และ “รัฐศาสนา” ในโลกยุคใหม่*. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://shorturl.asia/ziN3F> [20 กุมภาพันธ์ 2569].
- สำนักข่าวอินโฟเควสท์. *เหตุการณ์ไม่สงบในอิหร่านคร่าชีวิตกว่า 2,000 ราย ทรมานเพิ่มแรงกดดัน*. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://shorturl.asia/56Xlj> [20 กุมภาพันธ์ 2569]
- สิริวัฒน์ ไตรบุตรและคณะ. (2567). แนวทางการบริหารความขัดแย้งในสถานศึกษาตามหลักอริยสัจ 4 ของโรงเรียนขยายโอกาสสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 2. *วารสารบวรสหการศึกษาและมนุษยสังคมศาสตร์*. 5(3): 618-629.
- อุทัย ภูคหิน และคณะ. (2565). การจัดการความเครียดโดยใช้หลักอริยสัจ 4 ในการบริหารจัดการองค์กร. *วารสารพุทธปรัชญาวิวัฒน์*, 6(2): 650-661.
- Abrahamian E. *A history of modern Iran*. Cambridge University Press. [Online]. Retrieved From: <https://shorturl.asia/q3wNC> [20 February 2026].
- Alfoneh, A. *Iran: Searching For a Way Out of the Impasse*. [Online]. Retrieved From: <https://shorturl.asia/qY07y> [20 February 2026].
- Amnesty International. *What happened at the protests in Iran?*. [Online]. Retrieved From: <https://shorturl.asia/m2nKa> [20 February 2026].
- Analysis, B. *The Power Struggle in Iran: Is Peaceful Reform Possible?*. [Online]. Retrieved From: <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/power-struggle-iran-peaceful-reform-possible> [20 February 2026].
- BBC. *Sanctions reimposed on Iran 10 years after landmark nuclear deal*. [Online]. Retrieved From: <https://shorturl.asia/NERiK> [20 February 2026].
- Bradost S. *The Kurdish struggle in Iran: Power dynamics and the quest for autonomy*. [Online]. Retrieved From: <https://shorturl.asia/KWPEX> [20 February 2026].
- Dunn, John P. *Iranian Revolution*. [Online]. Retrieved From: <https://shorturl.asia/hZyYx> [20 February 2026].
- Haberfeld, D. *Iran's Information Warfare During the December 2025 – January 2026 Protests and Its Continued Influence on Israel and the West*. [Online]. Retrieved From: <https://shorturl.asia/k9LQR> [20 February 2026].
- Hans Gunter Brauch. *Johan Galtung Pioneer of Peace Research*. [Online]. Retrieved From: <https://shorturl.asia/nwLSI> [20 February 2026].

- Human Rights Watch. *Human Rights Watch. (2023). World report 2023: Iran Events of 2022.* [Online]. Retrieved From: <https://www.hrw.org/world-report/2023/country-chapters/iran> [20 February 2026].
- Iran Lnsight. *Iran's currency slides to new low, dollar at 1.47 million rials.* [Online]. Retrieved From: <https://www.iranintl.com/en/202601061682> [20 February 2026].
- Katz, D. & Kahn, R.L. (1978). *The Social Psychology of Organization*. 2nd ed. New York: John Wiley.
- Robbins, S., & Judge, T.A. (2013). *Organizational behavior*. 15 th ed. New Jersey: Pearson Education.
- Schirazi, A. *The constitution of Iran: Politics and the state in the Islamic Republic*. I.B. Tauris. [Online]. Retrieved From: <https://shorturl.asia/wVhWH> [20 February 2026].
- SECNIA. “นี่คือวันพิพากษา” อิหร่านและการประท้วงใหญ่ ที่ทำลายรัฐมากที่สุดนับตั้งแต่การปฏิวัติ 1979. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://shorturl.asia/bWLhz> [20 กุมภาพันธ์ 2569].
- SECNIA. “ไฟปากท้องสู่ไฟปฏิวัติ” ประท้วงเดือดอิหร่าน โลกจับตา รัฐอิสลามเสี่ยงล่ม?. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://shorturl.asia/t562n> [20 กุมภาพันธ์ 2569].
- SPACEBAR. ทำไมความเมเนอ์ของอิหร่าน ‘ยังยืนหยัดอยู่ได้’ แม้เจอประท้วง-แรงกดดันจากนานาชาติ. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://shorturl.asia/kdFG1> [20 กุมภาพันธ์ 2569].
- Speakman Cordall, S. *Global conflicts pushing humanitarian law to breaking point, report warns.* [Online]. Retrieved From: <https://shorturl.asia/xVgcM> [20 February 2026].
- Thomas, K.W. & Kilmann, R.H. (1987). *Thomas - Kilmann conflict model interest*. New York: X/COM Incorporated.
- Unfiltered, I. *Iran's Post-War Political Climate: Calls for Dialogue and Deep Structural Reform Amid Crisis.* [Online]. Retrieved From: <https://niacouncil.org/irans-post-war-political-climate-calls-for-dialogue-and-deep-structural-reform-amid-crisis/> [20 February 2026].
- Zaccara, L. *Iran's 2025-26 protests, resilience and political containment.* [Online]. Retrieved From: <https://shorturl.asia/mnlhy> [20 February 2026].

